

Lajos Edina

AZ EUTANÁZIA RÖVID ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI TÖRTÉNETE HAZÁNKBAN

Hazánkban az egészségügyi törvény az eutanáziát nem legalizálja, ilyenformán az orvos sem aktív, sem passzív magatartásával nem siettetheti a beteg halálát.¹ A szakma hosszú évek óta vitatkozik a kérdésen,² az Alkotmánybíróság pedig két alkalommal is véleményt nyilvánított a szabályozásról. Ebben a fejezetben a két legjelentősebb határozatot – a 22/2003. (IV. 28.) AB határozatot és a 24/2014. (VII. 22.) AB határozatot – vetem vizsgálat alá.

1. A 22/2003. (IV. 28.) AB HATÁROZAT

Takács Albert és társa 1993 novemberében fordult először az Alkotmánybírósághoz, ekkor még az aktuálisan hatályos, vagyis az 1972. évi egészségügyi törvény rendelkezéseit kifogásolva. Álláspontjuk az volt, hogy a törvény alkotmányellenes, mivel korlátozza a gyógyíthatatlan betegek önrendelkezési jogát, nem teszi lehetővé számukra a kezelés visszautasítását. Kifogásolták egyúttal azt is, hogy a Btk. nem kezeli privilegizált tényállásként a méltányosságból, kívánatra elkövetett emberölést. Időközben azonban hatályba lépett az 1997. évi egészségügyi törvény, ezért Takács átdolgozta az indítványt. Változatlanul fenntartotta a Btk. alkotmányellenességének megállapítására irányuló kérelmét, emellett kérte az egészségügyi törvény alkotmányellenességének kimondását.³

Az indítványozók álláspontja szerint az egészségügyi törvény alkotmányellenesen korlátozza a gyógyíthatatlan betegek önrendelkezési jogát, és pedig azért, mert csak az életmentő, illetve az életfenntartó beavatkozások visszautasítására jogosítja fel őket, arra azonban nem biztosít lehetőséget, hogy orvosi segítséget vegyenek igénybe szenvedéseik – és ezáltal életük – lerövidítésére. Az indítványozók szerint ugyanakkor az emberi méltósághoz való jogból az is levezethető, hogy az orvos abban az esetben is lerövidíthesse a végstádiumú beteg életét, ha a beteg azt kifejezetten nem kérte. Az indítványozók kifogásolták azt is, hogy

---

¹ Hámori Antal: Az „eutanázia” fogalmához, *Magyar Jog*, LVII. évf., 2010/9, 561–568.

² Barcsi Tamás: Az eutanáziaprobléma diskurzusetikai értelmezése, *Állam- és Jogtudomány*, LVII. évf., 2016/4, 5–18.

³ Jobbágyi Gábor: *Az élet joga*, Szent István Társulat, Budapest, 2004, 297–298.

a törvény indokolatlanul korlátozza a gyógyíthatatlan betegek életmentő, illetve életfenntartó kezelés visszautasítására vonatkozó jogát.⁴

1.1. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI DÖNTÉS

Az Alkotmánybíróság a 22/2003. (IV. 28.) AB határozattal a kérelmek mindegyikét elutasította, és megállapította, hogy a támadott jogszabályi rendelkezések alkotmányosak, a törvényhozót pedig nem terheli jogalkotási kötelezettség. Tény, hogy a testület rendkívül alaposan megvizsgálta a nemzetközi joggyakorlatot és a kérdéssel kapcsolatba hozható korábbi határozatait is, az eutanázia kifejezést azonban érdemben nem használta a határozatban. Ezzel leginkább azt szándékozott kifejezésre juttatni, hogy az eutanázia idegen a hatályos magyar jogrendtől, jogi szempontból egyelőre még nem értelmezhető egy ilyen jogintézmény. A határozathoz három alkotmánybíró csatolt különvéleményt (Bihari Mihály, Holló András és Kukorelli István), ebből nagy valószínűséggel arra lehet következtetni, hogy az eutanázia – legalábbis ami a részleteket illeti – megosztotta a testületet. Az alapkérdéseket azonban az alkotmánybírák többsége azonos módon ítélte meg, ugyanis 8:3 arányban fogadták el végül a határozatot.⁵

1.2. AZ INDOKOLÁS

Az Alkotmánybíróság leszögezte, hogy saját haláláról mindenki maga dönthet, függetlenül attól, hogy beteg vagy teljesen egészséges. Ha a gyógyíthatatlan beteg nem kívánja folytatni azt az életet, melyben már csak szenvedés vár rá, dönthet az öngyilkosság mellett, ez része az önrendelkezési jogának. A régi korokban tiltották az öngyilkosságot, az öngyilkosokat még holtukban is kivetette magából a társadalom, ez azonban a modern jogrendszerekben nincs így. Egy világnézeti szempontból semleges jogrendszer ugyanis nem nyilváníthat semmiféle véleményt, és különösen nem fűzhet semmilyen jogkövetkezményt ahhoz, ha valaki öngyilkosságot követ el. A magyar jogalkotó is tartja magát ehhez a jogelvhez, és ezen nem változtat az sem, hogy az öngyilkossághoz nyújtott segítséget⁶ büntetni rendeli.⁷

⁴ 22/2003. (IV. 28.) AB határozat III. 5.

⁵ Jobbágyi: *Az élet joga*, 298.

⁶ Filó Mihály: Asszisztált öngyilkosság és az életvégi döntések Európában, Tettesség, részesség, önrendelkezés, *Állam- és Jogtudomány*, LVII. évf. 2016/4 (különszám), 120–134.

⁷ 22/2003. (IV. 28.) AB határozat IV. 6.1.

Az indokolás szerint a gyógyíthatatlan beteg dönthet úgy, hogy a szenvedések vagy bármi más ok miatt nem kívánja folytatni az életét, és ezért visszautasítja az életfenntartó orvosi kezeléseket. Ez a jog a beteg önrendelkezési jogából következik, ezt a jogot az állam nem vonhatja el, legfeljebb – az intézményvédelmi kötelezettsége által indokolt mértékig – korlátozhatja. Az elfogadható korlátozásra példa az, hogy a várandós nők nem élhetnek az ellátás visszautasításának jogával. Ugyancsak elfogadható és szükséges az a korlátozás, mely a jog gyakorlásának módját szabályozza, és eljárási garanciákat határoz meg annak érdekében, hogy a visszaéléseket megakadályozza. Teljesen más megítélés alá esik, ha a gyógyíthatatlan beteg úgy dönt, hogy a szenvedések megszüntetése érdekében nemcsak az orvosi ellátás visszautasításának jogával él, hanem tevőlegesen segítséget kér az orvosától. Ez már nem tartozik az önrendelkezési jog körébe, hiszen szükségképpen szereplővé teszi az orvost. Ráadásul, az orvos szerepe ettől függetlenül is meghatározó, hiszen ő tájékoztatja a beteget az állapotáról, életkilátásairól, a kezelések várható kimenetéről, ezzel pedig befolyásolja a beteg életvégi döntéseit.⁸

Az Alkotmánybíróság leszögezte: a beteg önrendelkezési joga abban testesül meg, hogy választhat, folytatja az életet vagy befejezi. Önrendelkezési jogról tehát csak akkor beszélhetünk, ha a beteg döntött, akár így, akár úgy. Az orvos esetleges közreműködése a beteg halálában egyáltalán nem tekinthető az önrendelkezési jog részének. Azt egyetlen jogrendszer sem engedi meg, hogy a beteg életét a kifejezett kívánsága nélkül rövidítsék meg. Az államnak biztosítania kell, hogy a beteg az orvosi ellátás visszautasítására vonatkozó döntését valóban befolyástól mentesen tehesse meg. Amennyiben ezt az állam nem tudja garantálni, akkor alapjaiban rendülhet meg a betegek és az orvosok közötti bizalmi viszony, és a betegek okkal aggódhatnak amiatt, hogy mi fog velük történni akkor, ha kiszolgáltatottan fekszenek majd a kórházi ágyon.⁹

Az Alkotmánybíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy nem megalapozott az indítványozóknak az az állítása, mely szerint alkotmányellenes az a korlátozás, mely megtiltja, hogy a gyógyíthatatlan beteg halálát – kérésére – az orvos aktív magatartásával idézze elő. Az ilyen betegekkel kapcsolatban az állam életvédelmi kötelezettsége fokozottan fennáll, nagyon nehéz ugyanis utólag kideríteni, hogy a halál ilyen módját valóban a beteg akarta, vagy a környezete gyakorolt rá meg nem engedett befolyást. A visszaélések, az aggályosnak tűnő

⁸ 22/2003. (IV. 28.) AB határozat IV. 6.2.

⁹ 22/2003. (IV. 28.) AB határozat VI. 2.

esetek csak úgy kerülhetők el, ha a jogalkotó megtiltja az ilyen esetekben az orvosi közreműködést az élet megrövidítésében.¹⁰

A 22/2003. (IV. 28.) AB határozat tehát nem találta alkotmányellenesnek az egészségügyi törvény támadott rendelkezéseit. A határozat egyik sajátossága, hogy nem tartotta kizártnak: a jövőben megváltozik egyes kérdéseket illetően a testület álláspontja. Ennek oka az, hogy „az ismeretek szintje, az intézmények állapota, fejlettsége, fejletlensége és egy sor további tényező befolyással lehet a kérdés alkotmányosságának megítélésére”.¹¹

A határozat nem tért el az Alkotmánybíróság korábbi értelmezési gyakorlatától¹², leszögezte, hogy az élethez való jog és az emberi méltósághoz való jog egymással megbonthatatlan egységet alkotó alapjog, és csak így, ebben az oszthatatlan egységben tekinthető korlátozhatatlan alapjognak. Az emberi méltósághoz való jog önmagában, az élethez való jogtól elválasztva nem abszolút jog, ezért egyes részjogosítványokat tekintve korlátozható.

1.3. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI DÖNTÉS KRITIKÁJA

Léteznek ugyanakkor olyan szakirodalmi álláspontok, melyek szerint az Alkotmánybíróság ezen érvelése helytelen, és az eutanáziára a méltósághoz való jognak nem csupán egyetlen részjogosítványa – az önrendelkezéshez való jog – vonatkozik. Az eutanázia – ezen vélekedés szerint – a személyiség egészét érinti, ezért nem korlátozható, különösen nem az állam intézményvédelmi kötelezettsége jogcímén. Ezzel szemben az Alkotmánybíróság értelmezése szerint a méltóság az élethez kötődik, az egyént csak addig illeti meg a méltósághoz való jog, ameddig nem mond le az életéről. Holott – magyarázza Tóth J. Zoltán – a méltóság teljes mértékben az egyénhez kötődik, az egyén tudja megítélni, hogy adott helyzetben sérül-e a méltósága vagy még az elfogadható kereteken belül marad az ellene intézett támadás. Ezeket a kérdéseket csak az egyén tudja megítélni, helyette senki más, így az állam sem mondhatja meg, hogy sérült-e a méltósága. Márpedig, ha az állam dönthetné el, hogy csorbult-e az egyén méltósága, az olyan lenne, mintha egy hivatalos értékrendet tenne kötelezővé az emberek számára, ezzel lényegében „az individuumokat uniformizálná; ezzel pedig megsértené a

¹⁰ 22/2003. (IV. 28.) AB határozat VIII. 1., 2.

¹¹ 22/2003. (IV. 28.) AB határozat IV.

¹² Az Alkotmánybíróság értelmezési szokásairól ld. Cservák Csaba: *Az alapjogokat érvényesítő intézményrendszer*, Debrecen, Lícium-Art Könyvkiadó, 2018, 52–54.

világnézeti semlegesség követelményét is”.¹³ Tóth J. Zoltán szerint az eutanázia vonatkozásában a méltósághoz való jog a testi és lelki szenvedések által elgyötört beteget saját magát védi, akár az élethez való jog ellenében is. A méltósághoz való jogot ezért helyesebb önálló, az élethez való jogtól (vagyis az élettől) független jogként értelmezni.¹⁴

Mindennek a kérdés gyakorlati megítélése szempontjából a következő a jelentősége. Az Alkotmánybíróság egyrészt azzal érvelt, hogy a kezelőorvos lelkiismereti szabadságát sértené, ha az állam legalizálná az aktív eutanáziát. Márpedig – magyarázza Tóth J. Zoltán – ezt az ellentmondást nagyon könnyű lenne feloldani, és erre találunk is mintát a korábbi alkotmánybírósági gyakorlatban. Az első abortuszhatározatban – a 64/1991. (X. 17.) AB határozatban – ugyanis az olvasható, hogy nem sérti az orvos lelkiismereti szabadságát az abortusz, ha annak elvégzésére nem kötelezhető.¹⁵ Másrészt, az Alkotmánybíróság arra is hivatkozott, hogy az aktív eutanázia esetén fennáll annak a veszélye, hogy a beteget a környezete befolyásolja a döntés meghozatalában, márpedig ezt a veszélyhelyzetet az államnak kötelessége megakadályozni. Ez az érvelés ugyanakkor támadható azzal, hogy ebből a szempontból nincsen különbség az aktív és a passzív eutanázia között, ugyanis ez utóbbi esetén is előfordulhat, hogy a beteg a környezete nyomására dönt az ellátás visszautasításáról.¹⁶

2. A 24/2014. (VII. 22.) AB HATÁROZAT

Az Alkotmánybíróság 2014-ben ismét egy, az eutanáziával összefüggő kérdésben döntött. A 24/2014. (VII. 22.) AB határozatot érdemes abból a szempontból is megvizsgálni, hogy itt már nyoma sincs a cizellált alapjogi okfejtésnek, és a többségi indokolás szerint az állam életvédelmi kötelezettsége és a beteg szabad döntését biztosító garanciák között nincsen összefüggés.¹⁷

Az indítványozó több ponton is vitatta az egészségügyi törvény alkotmányosságát, melyek közül az alábbiakat emelem ki. Az indítványozó kifogásolta az újraélesztést visszautasító döntéssel kapcsolatos szabályozást. Az indítványozó azt is kifogásolta, hogy az egészségügyi törvény – az indítvány benyújtásakor hatályos szövegváltozatban – az életkoruk miatt

¹³ Tóth J. Zoltán: A passzív eutanázia mint „az ellátás visszautasításához való jog” dilemmái – alkotmányelméleti megközelítésben, *Jogelméleti Szemle*, 2015/4, 208., valamint 211.

¹⁴ Tóth: *A passzív eutanázia*, 215.

¹⁵ Uo. 216.

¹⁶ Uo. 217.

¹⁷ Vissy Beatrix: Méltatlan figyelem a méltó halál kérdésének, *Széljegyzetek az Alkotmánybíróság második eutanáziahatározatához*, *Állam- és Jogtudomány*, LVII. évf., 2016/4 (különszám), 71–72.

korlátozottan cselekvőképes betegekre a teljesen cselekvőképtelen betegekre vonatkozó szabályokat rendelte alkalmazni, holott pedig a fiatal felnőttek már bírnak belátási képességgel. Ezért semmi nem indokolja, hogy ne illesse meg őket az ellátás visszautasításának joga.¹⁸

Az egészségügyi törvény kihirdetésekor szövegváltozata még előírta, hogy az élő végrendeletet két évente meg kell újítani, továbbá érvényességi feltételként határozta meg azt is, hogy „pszichiáter szakorvos – egy hónapnál nem régebbi – szakvéleményben igazolja, hogy a személy döntését annak lehetséges következményei tudatában hozta meg”.¹⁹ Az indítványozó álláspontja szerint ez a rendelkezés alkotmányellenes, sérti az emberek önrendelkezési jogát, mindezekon felül pedig olyan terhet ró az emberekre, mely el is tántoríthatja őket az előzetes rendelkezéstől.²⁰

2.1. AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁGI DÖNTÉS

Az Alkotmánybíróság érdemben az indítvány egyetlen elemével foglalkozott, és pedig azzal, mely az élő végrendeletet érintette: alkotmányellenesnek találta és megsemmisítette az egészségügyi törvény azon rendelkezéseit, melyek szerint az élő végrendelet tételéhez pszichiáter szakvélemény szükséges, magát az élő végrendeletet pedig két évente meg kell ismételni.²¹

Az Alkotmánybíróság megerősítette, hogy mindazt, amit az ügynevezett első eutanáziahatározatban az emberi méltóság és az önrendelkezési jog viszonyáról elmondott, változatlanul fenntartja, vagyis, az emberi méltóság mint anyajog, magában foglalja az egyén önrendelkezéshez való jogát, illetve a cselekvési autonómiát.²² Az államot intézményvédelmi kötelezettség terheli az emberi méltóság részjogosítványai tárgyában, biztosítania kell az azok gyakorlásához szükséges feltételeket, egyúttal azonban gondoskodnia kell arról is, hogy az esetleges – más alapjog védelme érdekében szükséges korlátozások – kiállják az arányosság próbáját. A határozatból kiderül, hogy a magyar jogban példa nélküli, hogy pszichiáter véleménye szükségeltetik egy jognyilatkozat érvényességéhez. Igaz, hogy az életvégi döntés rendkívül nagy jelentőségű döntés, de az egészségügyi törvény egyéb rendelkezései megfelelően garantálják, hogy valóban csak cselekvőképes személy tegyen élő végrendeletet.

¹⁸ 24/2014. (VII. 22.) AB határozat (30), (31)

¹⁹ 24/2014. (VII. 22.) AB határozat I. 2.

²⁰ 24/2014. (VII. 22.) AB határozat I. 2.

²¹ 24/2014. (VII. 22.) AB határozat I. 1.

²² 24/2014. (VII. 22.) AB határozat Indokolás IX. (131)

Emellett, az élő végrendeletben foglaltak végrehajtása csak a törvényben írt feltételek fennállása esetén lehetséges, és változatlanul szükség van a háromtagú orvosi bizottság állásfoglalására. Szükségtelennek ítélte az Alkotmánybíróság azt a korlátozást is, hogy két évente meg kell ismételní az élő végrendeletet. Erre már csak amiatt sincsen szükség, mert az élő végrendelet – miként minden életvégi visszautasító nyilatkozat – bármikor visszavonható.²³

2.2. A határozat kritikája

Az Alkotmánybíróság az indítvány több felvetésével sem foglalkozott érdemben, egyes kérelmeket okafogyottnak talált, mások esetében pedig arra hivatkozott, hogy hiányzott az indítványtevő érintettsége.

Álláspontom szerint nagyon fontos lenne, ha az élő végrendelet egy valóban működő jogintézmény lenne. Az élő végrendelet jogintézménye ma Magyarországon nem ilyen. Nem létezik egységes nyilvántartás, esetleges, hogy eljut-e a kezelőorvoshoz, illetve egyáltalán rendelkezésre áll-e a szükséges pillanatban. A most tárgyalt alkotmánybírósági indítvány a rendszer egy másik gyengeségére mutatott rá, és pedig arra, hogy az élő végrendelet újraélesztés esetén egyszerűen alkalmazhatatlan.

Az újraélesztést visszautasító nyilatkozat egy sajátos formája az életvégi döntéseknek. Újraélesztésre olyan esetekben kerül sor, amikor a késedelem halált, de legalábbis visszafordíthatatlan károsodást idéz elő a beteg szervezetében. Elvileg a belátási képességgel rendelkező beteg visszautasíthatja az újraélesztést, ám erre a dolog természeténél fogva az ellátás szükségességének felmerülésekor nincsen mód. Ugyanakkor arra sincsen idő, hogy az orvosok megkíséreljék felderíteni, tett-e a beteg ezzel kapcsolatos nyilatkozatot a korábbiakban. Ha pedig a visszautasítást tekintve kétség mutatkozik, akkor vélelmezni kell a beleegyezést, és haladéktalanul meg kell kezdeni az újraélesztést. Az indítványozó szerint az a szabály, mely az életmentő beavatkozások visszautasítása körében is megköveteli a háromtagú orvosi bizottság felállítását, egyrészt kivitelezhetetlen a gyakorlatban, másrészt korlátozza a beteg önrendelkezési jogát. Az indítványozó szerint célravezetőbb lenne, ha a törvény nem a bizottság felállítását, és a visszautasítás előzetes bizottsági vizsgálatát írná elő, hanem utólagos

²³ 24/2014. (VII. 22.) AB határozat Indokolás IX. (147), (148), (149)

jelentési kötelezettséget határozná meg, és így utólag, a dokumentációk alapján lehetne lefolytatni az ellenőrzést.²⁴

Tanulságos ezzel kapcsolatosan idézni Élő Gábornak, a SOTE docensének a véleményét: „Hazánkban sajnálatosan mind az orvosi befolyástól mentes döntéshozatal, mind pedig a rendelkezés meghozatalának anyagi- és eljárásjogi nehézségei ellehetetlenítik a betegek autonóm döntésének megjelenését az újraélesztés során.”²⁵

A közelmúlt eseményei és döntései újabb konklúziók levonását teszik majd szükségessé, amelyeket a szerző későbbi publikációiban fejt ki.

---

²⁴ 24/2014. (VII. 22.) AB határozat Indokolás I. (13), (18)

²⁵ Élő Gábor: Az újraélesztés újraértelmezése – autonómia és betegbiztonság, *Állam- és Jogtudomány*, LVII. évf., 2016/4, 98.

BIBLIOGRÁFIA

BARCSI Tamás: Az eutanáziaprobléma diskurzusetikai értelmezése, *Állam- és Jogtudomány*, LVII. évf., 2016/4.

CSERVÁK Csaba: *Az alapjogokat érvényesítő intézményrendszer*, Debrecen, Lícium-Art Könyvkiadó, 2018.

ÉLŐ Gábor: Az újraélesztés újraértelmezése – autonómia és megbízhatóság, *Állam- és Jogtudomány*, LVII. évf., 2016/4.

FILÓ Mihály: Asszisztált öngyilkosság és az életvégi döntések Európában, Tettesség, részesség, önrendelkezés, *Állam- és Jogtudomány*, LVII. évf. 2016/4 (különszám).

HÁMORI Antal: Az „eutanázia” fogalmához, *Magyar Jog*, LVII. évf., 2010/9.

JOBBÁGYI Gábor: *Az élet joga*, Szent István Társulat, Budapest, 2004.

TÓTH J. Zoltán: A passzív eutanázia mint „az ellátás visszautasításához való jog” dilemmái – alkotmányelméleti megközelítésben, *Jogelméleti Szemle*, 2015/4.

VISSY Beatrix: Méltatlan figyelem a méltó halál kérdésének, Széljegyzetek az Alkotmánybíróság második eutanáziahatározatához, *Állam- és Jogtudomány*, LVII. évf., 2016/4 (különszám).